

IZVEŠTAJ O REZULTATIMA ISTRAŽIVANJA KROZ FOKUS GRUPE - MORAVIČKI OKRUG

U periodu od početka avgusta do kraja septembra 2021. realizovano je 6 fokus grupa sa nazaposlenim ženama 45+ na teritoriji Moravičkog okruga. I to 14. avgusta u selu Ježevica, 17. avgusta u selu Goričani, 20. avgusta u Čačku, 11. avgusta u selu Brezovice, 16. septembra u Čačku i 30. septembra u Ivanjici. Ukupan broj učesnica fokus grupa je 40, od tog broja 21 su bile žene koje žive u seoskim i prigradskim sredinama i 19 sa graskog područja. Među ispitanicama je prema bračnom statusu bilo 23 udatih žena, 7 razvedenih, 5 u vanbračnim zajednicama, 5 udovica.

Socio-ekonomski status ispitanica procenjivali smo kroz pitanja u veza sa obrazovanjem, zanimanjem, prijavljivanjem na Nacionalnu službu za zapošljavanje, radnim iskustvom, prihodima i standardom sopstvenog domaćinstva.

U uzorku najviše žena je imalo srednje obrazovanje (23), a slede žene sa osnovnim obrazovanjem 6, nezavršenom osnovnom školom 4, viša škola 4 i visoko obrazovanje 3. Ispitanice su različitih zanimanja: trgovkinje, hemijske tehničarke, šanajderke, ekonomistkinje. Sve učesnice fokus grupa su formalno nezaposlene, ali većina od njih su radno angažovane u neformalnom sektoru kao sezonske radnice, pomoćno kućno osoblje ili negovateljice starih. Od ukupno 40 ispitanica, 23 nisu prijavljene na evidenciju NSZ. Kao razlozi za neprijavljivanje na evidenciju NSZ ispitanice navode: ne očekuju da će im služba naći posao, zdravstveno su osigurane preko supruga, primaju privremenu nadoknadu sa Kosova, imaju još malo do penzije pa čekaju penziju. Što se tiče broja godina radnog staža, ispitanice su odgovorile: 5 nema ni 1 godinu radnog staža, ostale imaju od 7 do 30 godina staža osiguranja. Kada je reč o ličnim primanjima, 12 je navelo da nema lična primanja, a 28 da zarađuju od sezonskih poslova na poljoprivredi, prodaji na pijaci, održavanju higijene u kućama, čuvanju starih i bolesnih, dve žene primaju nadoknadu za raseljena lica sa Kosova. Od ukupnog broja ispitanica 6 žive same, ostale u porodicama koje broje od 2 do 7 članova. Najviše ispitanica se izjasnilo da su prosečni prihodi njihovih domaćinstava od 40.000 do 60.000 i to njih 24, ostalih 16 se izjasnilo da su prihodi od 20.000 do 40.000 dinara. Većina žena se izjasnilo da njihove porodice imaju potrebu za brigom i negom drugog lica, bilo da su u pitanju deca, stari, bolesni... , 28 žena se izjasnilo da imaju potrebu za brigom o članovima svog domaćinstva, a 12 da nemaju.

Ekonomski potencijal i pristup uslugama

Sve učesnice su formalno nezaposlene. Na evidenciju NSZ prijavljeno je 18 ispitanica, a 22 nisu prijavljene. Većina ispitanica su bile zaposlene, radile nekoliko godina i prekinule zaposlenje. Razlozi za prekid zaposlenja su: radile su u privatnim firmama i ili je propala firma ili nisu mogle da izdrže teške uslove rada. Zatim ističu da su zbog preseljenja menjale posao, dve žene su rekle da su izgubile posao nakon rođenja dece. Četiri ispitanice su rekle da su izgubile posao usled epidemije korona virusa.

Traže posao, ali 60% ispitanica kaže da radije rade na sezonskim ili povremenim poslovima, nego što traže posao. Odustale su od traženja posla, kažu da se trenutno zapošljavaju mlađe žene, koje mogu da izdrže da rade po smenama, da stoje puno radno vreme. Od ukupnog broja od 40 ispitanica, 30 se izjasnilo da radije odustaje od posla, da više doprinose svom domaćinstvu radom u kući, čuvajući unučice ili radeći "neprijavljene". Posebno se na ovaj način izjašnjavaju žene koje žive u seoskim ili prigradskim područjima, navodeći da one na selu imaju puno obaveza, oko poljoprivrede, volele bi one da rade u gradu, ali opet ne znaju kako bi i stigle da budu zaposlene u gradu i da završe sve obaveze u domaćinstvu.

„Radila sam u vojnoj fabrici zadnjih 5 godina, na ugovor, preko omladinske zadruga itd... samo su produžavali. Pre toga sam bila zaposlena u trgovini 18 godina. Sad nema dovoljno posla, nisu mi produžili ugovor. Kući sam, čuvam unučice.

Dve ćerke su obe zaposlene, rade kod privatnika, imaju malu decu. Pomažem im oko dece, odem skuvam, raspremim.. Ne stižu one, rade po smenama.. po ceo dan. Mlade se pa mogu, moja generacija ne može više... mi smo žene potrošene.“

MN (58 godina) nezaposlena, Čačak

Žene koje su prijavljene na evidenciju NSZ Izjašnjavaju se da su imale različite obuke, da mora da se javljaju kada ih pozovu, da su imale obuke za traženje posla, obuku za započijanje sopstvenog posla, specijalističke informatičke obuke. Osamdeset posto ispitanica se izjašnjava da smatraju da su upoznate sa radom institucija. Međutim, da nemaju dovoljno poverenja u rad institucija i da se preko institucija ne zapošljava. Smatraju da se redovno zapošljavanje u institucijama odvija “preko veze”, a kod privatnika po preporuci, ne morate biti prijavljeni na NSZ.

„Živim sa sinom, on radi. Radila sam u državnoj firmi, kao službenik, ostala sam bez posla pre 10 godina. Od tada radim sve što ima: piljarnica, štamparija, knjivodstvo. Ne biram, ali nije lako. Kod knjigovođe radiš po ceo dan za 200 evra mesečno, neprijavljena. Sve što slušam na televiziji, daju penzionerima, zapošljavaju mlade.. nas žene ovih godina i statusa niko ne spominje. Prijavljena sam na NSZ, javljam se po potrebi da me ne skinu sa evidencije. Nisu me zaposlili“

C.V. 56 godina, Čačak

„Pre tri meseca sam ostala bez posla. Prijavila sam se na Nacionalnu službu, ali tamo su mi nudili samo „muške“ poslove – varilac, operater CNC mašine. Htela sam da se javim i na te poslove, ali su mi rekli da kao ženi ne mogu da mi ponude obuku za te poslove. Meni je teško da nađem posao, jer mogu da radim samo prvu smenu, dok mi je dete u vrtiću.“

K V (48) nezaposlena samohrana majka deteta sa smetnjama u razvoju, Čačak

Dvanaest ispitanica je upoznato sa radom udruženja Laris i bile su učesnice aktivnosti. Sedam je bilo uključeno u projekte udruženja poslovnih žena Nadežda Petrović. Nije im poznato da li postoje još neke organizacije koje se bave podrškom i osnaživanjem žena.

Ekonomsko osnaživanje i status žena na tržištu rada ili zapošljavanja

Kao osnovni problem prilikom zapošljavanja učesnice fokus grupa percipiraju manjak radnih mesta koji su adekvatni njihovim godinama. Ističu da su ponuđena radna mesta većinom namenjena za muškarce. Objlašnjavaju da je grad Čačak centar špedicije i da postoji veliki broj firmi u ovoj oblasti. Iznose podatke da vozači u međunarodnom transportu koji su najčešće sa srednjom školom, pa i osnovnom, imaju plate minimum 1000 eura. To su poslovi koje rade muškarci. Kažu da za žene sa nižim ili srednjim obrazovanjem ne postoje radna mesta na kojima one mogu da zarade toliki novac.

„Radila sam preko 20 godina u državnom preduzeću, koje je propalo posle privatizacije. Posle toga sam radila sve i svašta, u piljari, u šivari, štampariji, snalazila sam se. Na svim tim poslovima nisam doživela da muškarce požuruju i viču »’ajmo, tempo, tempo«. I prema mlađim radnicima su tolerantniji, od nas starijih se očekuje da odmah znamo sve iako smo tek počeli da radimo taj posao.“

S.M. (56), nezaposlena, Ivanjica

Od svih preporučenih mera za povećanje zapošljavanja žena, ispitanice smatraju da je najrelevantnija mera formalna zaposlenost. Jasno izražavaju nedostatak samopouzdanja i smelosti za samozapošljavanje. Iznose rizike, naročito vezano za posledice korona virusa na ekonomiju. Smanjene su potrebe za uslugama u kojima su žene uglavnom otvarale radnje. Smanjene su potrebe za krojačkim uslugama, kateringom i sl.

Samo 10% ispitanica smatra da je samozapošljavanje najrelevantnija mera i da bi se ipak pored svih rizika i prepreka usudile da započnu sopstveni posao. Žene sa sela prepoznaju značaj zadruga, međutim ističu značajne prepreke kao što su obaveza zapošljavanja najmanje jednog lica u zadrugu I sl. Objašnjavaju da je teško da se obezbedi, naročito u početnom vremenskom periodu, novac za plaćanje zaposlenog, finansijske i druge resurse za funkcionisanje zadruga.

Socijalni položaj žena 45+

Ispitanice u većini izražavaju da su žene u značajno nepovoljnijem položaju u društvu. Rodna ravnopravnost nije sprovedena u praksi. Žene su opterećene kućnim neplaćenim poslovima, brigom o ostarelim roditeljima, deci, unučićima. Pokazalo se da su žene više podnele teret epidemije, prvo su stradali sektori usluga u kojima su uglavnom zaposlene žene. Učesnice kažu da je prepreka za zapošljavanje žena, bez obzira na godine, nedovoljan broj vrtića naročito u seoskim sredinama. Takođe, prevoz je u značajnoj meri redukovan od početka epidemije, iz seoskih sredina ukoliko radite u gradu morate imati sopstveni auto.

Ispitanice kažu da su žene snažne i jake, ali da im nedostaje više udruživanja, umrežavanja i međusobne solidarnosti.

„Imala sam svoj bife (ugostiteljsku radnju). Od kad je počela korona, ne mogu ni svoje doprinose da platim. Posla nije bilo, morala sam da zatvorim 1. januara 2021. Bila sam prijavljena od 19. godine, imam 30 godine staža i u penziju ću ići kad budem imala dovoljno godina starosti. Majka sam dva sina, mlađi sin (20 godina) ima Daunov sindrom, zbog njega mi je odgovarao posao koji sam radila, nisam bila ograničena radnim vremenom i poslodavcem. S obzirom da ću o njemu morati da brinem ceo život, radiću poslove koje mogu da uskladim sa brigom o sinu. Trenutno brinem o jednoj baki, kupujem joj namernice, plaćam račune, čistim, kuvam, obilazim je, deca su joj u Beogradu. Plaćaju mi 30 hiljada, bez prijave.“

AG nezaposlena, selo Goričani

Politički potencijal i vidljivost žena 45+

Osamdeset posto ispitanica smatra da žene 45+ nisu dovoljno vidljiva grupa u javnom životu, posebno ako je reč o nezaposlenim ženama ili ženama na selu. Nezaposlene žene nisu dovoljno zastupljene, nema ih u skupštini, u mesnim zajednicama ili drugim mestima odlučivanja. Ispitanice koje žive na teritoriji Čačka prepoznaju pomoćnicu gradonačelnika za resor zapošljavanja, kao osobu koja prepoznaje potrebe i interese žena, naročito nezaposlenih žena. Kada je reč o učešću žena u javnom i političkom životu čak 95% žena podržava učešće žena u političkom i javnom životu. Ostalih 5% su neopredeljene.

Na pitanje da li su razmišljale o uključivanje u politički život kroz političke partije, velika većina žena. 90% se izjasnilo da ne razmišljaju o tome. Deset posto je razmišljalo, 5% se i učlanilo u partiju na vlasti radi zaposlenja, međutim to nije dalo željeni rezultat.

Na temu udruživanja većina ispitanica je reagovala pozitivno. Petnaest su već članice ženskih udruženja i to žena na selu ili samohranih majki. Smatraju da je značajno udruživanje, razmišljale su o pokretanju nekog zajedničkog posla u okviru udruženja. Potrebna im je pomoć u ispunjavanju potrebnih zakonskih i drugih kriterijuma. Imale su neke obuke na ovu temu, ali im je potrebno dodatno osnaživanje i edukovanje. Uvek je najteže obezbediti finansijske resurse za započinjanje bilo koje aktivnosti.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Zaključci

- Žene 45+ su u nepovoljnijem položaju na tržištu rada i to po osnovu pola i godina starosti
- Tržište rada i slobodnih radnih mesta ne pruža ženama mogućnosti izbora ženama 45+
- Doprinos žena 45+ i njihova uloga u domaćinstvu i društvu nije dovoljno vidljiva i prepoznata
- Žene 45+ ne percipiraju dovoljno sopstvena znanja, veštine i kompetencije

Preporuke

U Republici Srbiji su tokom ove godine usvojena dva značajna pravna akta koja treba zajedno sa već postojećom regulativom da omoguće postizanje ravnopravnosti u oblasti zapošljavanja ali i u drugim oblastima. Radi se o Strategije za rodnu ravnopravnost za period od 2021. do 2030. godine i Zakonu o rodnoj ravnopravnosti.

Strategiju za rodnu ravnopravnost za period od 2021. do 2030. godine

„Mera 1.1. Podrška inovativnim programima i uslugama za aktivaciju žena na tržištu rada, i njihovu povećanu zapošljivost i samozapošljavanje, te kreiranje radnih mesta za žene sa dodatno otežanim pristupom održivom zapošljavanju i samozapošljavanju

Ova mera ima za cilj da rezultira povećanom aktivacijom žena na tržištu rada, a posebno žena kojima je pristup zapošljavanju i samozapošljavanju dodatno otežan zbog diskriminacije, mesta stanovanja, zdravstvenog stanja, životnih okolnosti ili iz drugih razloga, kao što su mlade žene posebno iz NEET grupe (osobe koje nisu u obrazovnom sistemu, zaposlene ili na obuci), žene svih starosnih grupa, koje žive na selu, žene angažovane u neformalnoj ekonomiji, Romkinje, žene i devojke sa invaliditetom, starije žene preko 55 godina starosti, samohrane majke, žene koje su preživele rodno zasnovano nasilje ili su žrtve trgovine ljudima. Kod aktivacije na tržištu rada važno je obratiti posebnu pažnju na LGBT zajednicu i transrodne žene i muškarce koji su usled dodatne diskriminacije prinuđeni da posao traže često u neformalnoj ekonomiji. Imajući u vidu otežano zapošljavanje žena starijih od 45 godina, ovom merom će se pažnja u implementaciji usmeriti i na njih“.

Zakon o rodnoj ravnopravnosti (Republika Srbija, 2021), Član 27

„Organizacije nadležne za poslove zapošljavanja (Nacionalna služba za zapošljavanje i agencije za zapošljavanje) obezbeđuju jednake mogućnosti za zapošljavanje žena i muškaraca i pripadnika osetljivih društvenih grupa, jednaku dostupnost poslova, samozapošljavanje, uključujući kriterijume selekcije i uslove selekcije, bez obzira o kojoj se privrednoj grani radi, i na svim nivoima profesionalne hijerarhije, uključujući napredovanje u karijeri, kao i u svim drugim aktivnostima ovih organizacija, i u tom smislu preduzimaju opšte i posebne mere.

Ne smatra se diskriminacijom pravljenje razlike, isključivanje ili davanje prvenstva zbog osobenosti određenog posla kod koga pol, odnosno rod predstavljaju stvarni i odlučujući uslov obavljanja posla, ako je svrha koja se time želi postići opravdana, i zahtevi prikladni pod uslovom da je takvo različito postupanje opravdano legitimnim ciljem

Ne smatra se diskriminacijom preduzimanje podsticajnih mera radi zapošljavanja i samozapošljavanja teže zapošljivih kategorija lica, kao što su žene, trudnice, porodilje, žrtve nasilja u porodici, žrtve rodno zasnovanog nasilja, roditelji, osobe mlađe od 18 godina, osobe starije od 45 godina, osobe sa invaliditetom, osobe drugačije seksualne orijentacije i rodnog identiteta, pripadnici romske nacionalne manjine i drugi.

Ne smatra se diskriminacijom preduzimanje podsticajnih mera za razvoj preduzetništva među ženama.“

Zbog toga je neophodno raditi na:

1. Podizanju nivoa svesti i informisanosti žena 45+ o pravima koje imaju na osnovu međunarodnih, nacionalnih pravnih akata, kao i značaju njihovog uključivanja u tržište rada i svet posla
2. Zagovarati na lokalnom nivou u gradu Čačku da se u izmenama i dopunama Lokalnog akcionog plana za 2022. do 2025. žene 45+ prepoznaju kao teže zapošljiva kategorija. Poseban akcenat u procesu zagovaranja staviti

ZAJEDNO ZA
AKTIVNO GRAĐANSKO
DRUŠTVO

Mreža za podršku ženama 45+

na novu Strategiju za rodnu ravnopravnost i Zakon o rodnoj ravnopravnosti

3. Informisanju i senzibilisanju poslodavaca o prevazilaženju stereotipa i predrasuda prema ženama 45+
4. Osaživanju žena kroz edukacije, udruživanje i druge vidove podrške.